

RESEARCH METHODOLOGY OF APPROACH TO TREATMENT IN DIABETES

Хасанова Н.А.

National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
Department of Psychology, Uzbekistan
mamatova.nodira@mail.ru
tel: +99890 985 13 86; +99890 015 55 58

One of the most important issues in the field of psychology is the research methodology and organization of the study of the motivational-value characteristics of the approach to the treatment of diabetes. Therefore, in the study of the motivational-value characteristics of the individual's attitude to treatment, it is necessary to make a comprehensive and multifaceted analysis. Health is a priceless treasure not only for man but also for society. This is the first need of a person, which determines his ability to work and ensure his mature development. In Uzbekistan, great attention is paid to the health of citizens, one of the most basic human values.

ҚАНДЛИ ДИАБЕТДА ДАВОЛАНИШГА МУНОСАБАТНИНГ ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ ХАСАНОВА Н.А.

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон миллий университети
Психология кафедраси, Ўзбекистон
mamatova.nodira@mail.ru

тел: +99890 985 13 86; +99890 015 55 58

Қандли диабетда даволанишга бўлган муносабатни мотивацион-қадриятли хусусиятларини ўрганишнинг тадқиқот методологияси ва уни ташкил этиш масалалари психология фанининг долзаб масалаларидан бири ҳисобланади. Шунинг учун ҳам, шахснинг даволанишга бўлган муносабатини мотивацион-қадриятли хусусиятларини ўрганишда уни ҳар томонлама ва кўп қиррали таҳлил қилишга амал қилинади. Саломатлик – нафақат инсон учун балки жамият учун ҳам бебаҳо бойлик. Бу инсоннинг меҳнат қобилиятини аниқловчи ва баркамол ривожланишини таъминловчи биринчи эҳтиёжидир. Ўзбекистонда инсониятнинг энг асосий қадриятларидан бири бўлмиш фуқаролар саломатлигига катта эътибор берилади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев социал соҳада ҳал қилиниши лозим бўлган масалалардан бири сифатида куйидагиларни ажратади: «Халқимиз генофондини мустаҳкамлаш мақсадида тиббий хизматлар сифатини яхшилаш ва кўламини кенгайтириш лозим. Бизнинг бош мақсадимиз – нафақат касалликни даволаш, балки унинг олдини олишдан иборат».

Психология фанида инсоннинг саломатлик билан боғлиқ индивидуал ҳуққ-атвори «саломатликга муносабат», «саломатликнинг ички сурати», «касалликга муносабат» ва «касалликнинг ички сурати» тушунчалари билан қаралади. Диабет – бу ошқозон ости безининг инсулин ишлаб чиқариш етишмовчилиги ҳолатида пайдо бўладиган сурункали касаллик бўлиб, у организм томонидан ҳосил бўлган инсулинни самарасиз ўзлаштирилиши туфайли ривожланади. Бутун жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилотининг (БЖССТ) 2018 йил 30 октябрда берган маълумотида кўра қандли диабет билан хасталанганлар дунё бўйича 422 миллионга яқин кишини ташкил этади. Ушбу касаллик кўрлик, инфаркт, буйрак етишмовчилиги, инсулт ва оёқлар ампутациясига асосий сабаб бўлади.

Диабетни даволаш мумкин, унинг асоратларини олдини олиш, чекишдан воз кечиш, жисмоний фаоллик дорилар билан мунтазам равишда даволаниш ёрдамида бартараф этиш мумкин. Бу ҳаракатлар

даволанишга содиқлик билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, даволанишга муносабатнинг муҳим компонентларидан бири ҳисобланади. Инглиз тилидан таржима қилинганда compliance сўзи «келишув, мослашув, содиқлик, қарашларнинг фарқланиши, мос келишга интилиш» каби маъноларни ифодалайди. Ниҳоятда кўп ишлатиладиган бу «даволанишга содиқлик» иборасидир, инглиз тилида бу ибора “*adherence to therapy*” «шифокор кўрсатмасига амал қилиш» сўзи билан ифодаланади. «Даволанишга содиқлик» ибораси шифокор тавсиясига мос равишда беморнинг даволаниш билан боғлиқ бўлган хулқ атворига аниқлик киритиш билан ҳам характерланади (масалан: дорини ўз вақтида қабул қилиш, парҳезга риоя этиш, ҳаёт тарзини ўзгартириш, клиникага ташриф буюриш ва х.к.).

Тадқиқотнинг объекти қандли диабет билан касалланган беморлар. Пилотаж тадқиқотда 10 та респондент иштирок этди. Психодиагностик босқичда 22-80 ёшгача бўлган 100 та синалувчи (50 та аёл ва 50 та эркек, 1-тур қандли диабет 51 та синалувчи, 2-тур қандли диабет 49 та) иштирок этди. Ўртача ёш – 47,42±13,27. Жами тадқиқотда 110 та респондент иштирок этди. Ўзбекистон Республика ихтисослашган эндокринология илмий амалий тиббиёт маркази тадқиқотнинг базаси этиб белгиланди.

Тадқиқот мақсади шахснинг даволанишга бўлган муносабатини мотивацион-қадриятли хусусиятларини ўрганиш ва уни ҳар томонлама ва кўп қиррали таҳлил қилиш. Мақсадни амалга ошириш учун - биринчидан, тадқиқот ўтказиш жараёнида даволанишга бўлган муносабатнинг когнитив, эмоционал ва содиқликнинг хулқ компонентларини ўз ичига олган хусусиятлари аниқланди. Иккинчидан, тадқиқотда қандли диабет билан оғриган беморларда даволанишга бўлган муносабатнинг мотивацион-қадриятли хусусиятлари аниқланди. Учинчидан, беморларда даволанишга бўлган муносабатнинг мотивацион-қадриятли хусусиятлари ва содиқлик кўрсаткичлари ўртасидаги мумкин бўлган алоқадорлик ўрганилди.

Маълумотларни статистик қайта ишлаш методларининг ичида дескриптив статистика, частотали таҳлил, индуктив статистика (Манн-Уитни ва Краскел-Уоллис мезонлари), корреляцион таҳлил (Спирмен мезони бўйича) қўлланилди. Колмогоров-Смирнов тестлари ёрдамида тадқиқотда қўлланилган миқдорий кўрсаткичлар тақсимланишининг меъёрий тақсимланишдан фарқи аниқланди. Бу текширув индуктив статистика ва корреляцион анализнинг нопараметрик методларидан фойдаланишга асос бўлди. Қандли диабетда даволанишга муносабатнинг мотивацион-қадриятли хусусиятларини ўрганишда методологик ва назарий ҳолатларнинг асосида қуйидагилар: беморларнинг даволанишга содиқлиги нафақат социодемографик ва ижтимоий-тиббий омиллар билан, балки қатор психологик омиллар, жумладан, шахснинг мотивацион-қадриятли хусусиятлари билан боғлиқлиги аниқланди.

Шундан келиб чиқиб хулоса қилиш мумкин, қандли диабетда даволанишга содиқликни аниқловчи омиллар сифатида тадқиқот иштирокчиларига оид ижтимоий-тиббий омиллар (ёши, жинси, маълумоти, қандли диабет тури, инсулин қабул қилиши) ва уларнинг мотивацион-қадриятлари (касалликнинг локус назорати, ўз самарадорлик, ўз-ўзини бошқариш ва ҳаёт мазмуни қадриятлари) самарали қўлланилди.